

Minnisblað – Opnun Árbæjarstíflu og tæming lóns

Undanfarin ár hefur Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur (HER) haft áhyggjur af áhrifum af tæmingu lónsins við Árbæjarstíflu á lífríki ána. Orkuveita Reykjavíkur (OR) hefur í samráði við Stangveiðifélag Reykjavíkur fullopnað lokur í Árbæjarstíflu á hverju vori til að hleypa niðurgöngulaxi og laxaseiðum niður Elliðaár út í sjó. Lokurnar eru opnar allt árið en mismikið til að halda réttri hæð í norðurhluta Árbæjarlóns.

Þann 2. maí 2019 barst HER tilkynning frá lögreglu um að vegfarandi hefði bent á mikla jarðvegsmengun og dauðan fisk í Elliðaám. Við eftirlit kom í ljós að báðar kvíslar árinna voru dökkbrúnar og brúnn flekkur hafði myndast á sjóinn við árósa. Athugun leiddi í ljós að verið var að tæma lón Árbæjarstíflu. Ástandið eftir losun var að mati heilbrigðisfulltrúa verra en undanfarin ár. HER hafði samband við skrifstofu nátturu og garða og Hafrannsóknarstofnun. Skv. Hafrannsóknarstofnun hefur stofnunin ávallt mælt gegn þessari árvissu útskolun úr Árbæjarlóni vegna mögulegra neikvæðra áhrifa á lífríkið. Í ljósi þess að virkjunin í Elliðaárdal hætti rekstri fyrir nokkrum árum á stofnunin erfitt með að sjá tilganginn. Best væri ef lokur væru opnar allt árið um kring þannig að gönguleiðir fiska séu ekki hindraðar og framtíðarlausnin væri að fjarlægja stífluna alfarið. Haft var samband við OR og mælt til þess að viðhaft yrði annað verklag við losun lónsins næsta ár og framkvæmdar yrðu rannsóknir á áhrifum losunarinnar samhliða því. Rætt hafði verið um það fyrir nokkrum árum að taka lengri tíma í að tæma lónið til að reyna að lágmarka áhrif og var ákveðið að reyna það.

Losun lónsins við Árbæjarstíflu 2. maí 2019.

Vorið 2020 hafði OR samband við HER og skrifstofu náttúru og garða og tilkynnti að hafist yrði handa við losun lónsins þann 21. apríl. Byrjað var á því að opna lokuna við vestari kvísl árinna til að lækka hægt í lóninu áður en hin lokan yrði opnuð. Þann 27. apríl var svo opnuð lokan við lónið sjálft, við eystri kvíslina. Opnað var fyrir lokur í áföngum og losun tekin hægar en venja er. Sérfræðingar Hafrannsóknarstofnunar framkvæmdu mælingar í ánni fyrir, á meðan og eftir að losun fór fram. Undir lok tæmingar barst set og drulla niður ánnu og var hún lituð alveg niður í ósa.

Losun Árbæjarlóns 27. apríl 2020

Í kjölfar losunar vann Hafrannsóknarstofnun minnisblað um niðurstöður rannsókna og kom þar fram að þegar mesta gruggið var við losun hrapaði súrefnismettun í ánni frá 108% niður í 9,3%. Hafrannsóknarstofnun ráðlagði OR í ljósi niðurstaðna að hafa lokurnar opnar allt árið til að færa ástand í náttúrulegt horf og koma í veg fyrir neikvæð áhrif á lífríki ánnu. OR fékk einnig álit sérfræðings hjá Verkís um áhrif þess að opna lokurnar varanlega á fuglalíf á svæðinu. Skv. minnisblaði Verkís mun tæming lónsins ekki hafa áhrif á varp eða lífsskilyrði álftapars sem verpt hefur við lónið. Einnig segir í minnisblaði að þéttleiki andfugla við fyrrum lónsstæði mun minnka og fuglar væntalega færa sig ofar í ánnu. Tæming lónsins mun ekki hafa áhrif á fuglalífið neðar í ánni. OR tók því þá ákvörðun að opna lokurnar og hafa þær eftirleiðis opnar allt árið og færa ástand ánnu þannig nær náttúrulegu ástandi. HER og skrifstofa náttúru og garða fengu tilkynningu um þetta þann 9. október, fyrirhuguð tæming lónsins var 16. október en var svo flutt til 29. október. Tæming lónsins átti sér stað undir eftirlit HER.

Sveitarfélög bera ríka skyldu þegar kemur að verndun yfirborðsvatns s.s. vatna og vatnsfalla. Í lögum um stjórn vatnamála segir í gr. 12: Vernda skal yfirborðs- og grunnvatnshlot og

tryggja að ástand þeirra versni ekki. Ástand þeirra skal styrkja og endurheimta með það að markmiði að efnafræðilegt ástand sé að lágmarki gott. Þá segir í reglugerð um varnir gegn mengun vatns í gr. 8.3 að sveitarstjórnir og heilbrigðisnefndir skulu grípa til aðgerða sem miða að því að viðhalda náttúrulegu ástandi vatns. Jafnframt skal grípa til úrbóta ef ástand vatns hrakar eða ef það er lakara en ástandsflokkun. Loks segir í vatnatilskipun Evrópusambandsins í gr. 4 að aðildarríki skuli tryggja að besta, hugsanlega, vistfræðilega og efnafræðilega ástand náist að því er varðar yfirborðsvatn, að teknu tilliti til áhrifa sem ekki er hægt að komast hjá með góðu móti sökum eðlis starfsemi manna eða mengunar. Það á því alltaf að leitast við að færa ár og vötn nær náttúrulegu ástandi og vernda lífríki þeirra. Þar sem ekki er þörf fyrir stífluna þar sem rafmagnsframleiðslu er hætt er það því liður í að færa ána aftur til upprunalegs horfs að hætta að takmarka rennsli hennar með stíflumannvirki. Auk áhrifa af losun lónsins hefur lokunin áhrif á fiskistofna í ánni. Það lokast allaf fullorðnir laxar og seiði inni í lóninu á haustin og komast ekki niður ána en hluti þeirra drepst þar. Í lónið safnast einnig rusl s.s. plastpokar ofl. sem berst niður ána við tæmingu.

Það er því mat HER að jákvætt og æskilegt sé að færa Elliðaár nær náttúrulegu ástandi og koma í veg fyrir neikvæð áhrif losunar á vorin.

Tekið saman af Svövu S. Steinarsdóttur heilbrigðisfulltrúa hjá einingu vöktunar, Heilbrigðiseftirliti Reykjavíkur, dags. 9. nóvember 2020.